

Sunt tamen & læuigantia (2.) improprie paulo dicta, vt falina ipsa & leniter mordacia huc faciunt, quatenus pituitam, viscidam detergunt, v. g. in raucedine laudatus est sirupus de erysimo Lobelii, quatenus obfidens asperam arteriam mucilago pituitosa hoc modo aufertur.

Spectant huc itidem (3.) exiccantia, sicubi humiditas, vel ichor superfluus excedens inæqualitatem pariat; cuius rei exemplum præbent non tantum vlcera alia, verum etiam variolarum ipsarum, quem in finem instar omnium esse potest puluis probatus *Mynsichi* ad exiccandum, consolidandum & sanandum variolas. Respiciunt hæc saltim causam antecedentem inæqualitatis, qua ablata illa præcauetur.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT IIX.

De

Traumaticis.

Late patens & vsu commendata est materia traumaticorum. Dicimus TRAUMATICA in genere, vt latitudinem illam exprimamus & complectamur omnia sub hoc genere militantia, sumendo vocem τραυματ. & latius vt uel ἔξωθεν quidem vulnus, adæquate tamen omne vnitate soluta vitium sub se contineat. Idque & necessarium & conuenientius esse patet, quod traumatica merito non ad sola externa sint restringenda, verum & ad interna, quod hoc pacto omnia illa dicamus, quæ affectis hoc modo partibus debentur, quo sensu initio huius capituli de traumaticis generalibus, internis & externis agitur, sine, & sequentibus de specialibus, externis putatum solum.

Vt itaque vulnerariorum generale nomen & vsus est, ita locum habent, vbicunque integritas partium, in vnitate quocunque modo solutarum, restituenda est; siue vulnera inflictacasi & punctim interna & externa, in primis grauiora, curanda obueniant; siue contusa partes liuorem, inflammationem, gangranam minitentur, siue vlcera occurrant varii generis, simplicia,

plicia, sinuosa, fistulosa, phthisica, quorsum abscessus quoque variis spectant; siue erosiones parietum, membranarumque & vasorum, ventriculi, intestinorum, pulmonum, renum; in vomitu, sputo & mictu cruentis; seu rupturæ & fracturæ, rupturæ processuum, ligamentorumque & vasorum, in herniis veris quibusuis, fracturæ ossium patentes & latentes.

Verbo, impedimenta quæcunque obstantia auferunt, naturamque in consolidatione vnice occupatam iuuant, vnde, si vsus speciales attendamus, velificantur in genere requisitis necessariis (1.) labiorum distantium adductioni, (2.) adductorum, conseruationi, mediantibus fasciis, fibulis futuris; (3.) ne quid labiis vulneris intercidat, cautioni, & (4.) partis ipsius toni conseruationi, quæ ad omnem vulnerum vniitionem requiruntur. Hinc & infixa ipsa, tela, globulos, officula, aliaque, naturæ his adiuta eiicit.

Sin materiam ipsam spectemus, sunt illorum duo quasi genera summa: 1. *salina*, & principaliter quidem alcalina, quæ particulis alcalinis, salinis cum terreis remixtis pollent, citra morsum desiccant, præcipitant & absorbent; adæquate etiam alia, vt saccharum, vinum, vrina ipsa. Illorum exempla præbent herbæ traumaticæ dictæ, in quibus alcalinum principium veneratur *Helmoncius*, v. g. agrimonia, alchimilla, aristolochia, bellis, betonica, cerefolium, consolida omnis, virga aurea, hedera vtraque herniaria, millefolium, pilosella, plantago, pyrola, fanicola, scabiosa, scordium, veronica, vinca peruinca, nicotiana, ophioglossum. Ex radicibus, radix aristolochiæ rotundæ, ulmaria, plantaginis, diptamni, gentianæ, rubiæ tinctorum, scrophul. primulæ veris; flores balaustiorum.

Singulæ hæc salina gaudent facultate prædominante, detergente, abstergente & consolidante. Inprimis vero etiam lapides cancrorum, lapis osteocollæ, bolus armena, terra sigillata, antimonium diaphoreticum, lapis hæmatites, puluis contra casum, saturnina omnia, vt lithargyrium cerussa, minium, lac lunæ, lapis calaminaris, & venerea pompholix æs ustum, tutia.

2. *Balsamica & sulphurea oleosa, rosida, unctiosa & glutinosa*

glutinosa, & substantia & effectu talia; v. g. radix symphyti, gentiana & alia ex dictis, de utroque principio participantia. Ex plantis laudatissimum est hypericum, totum rosido resinoso balsamo foetum. Sic lignum sanctum, assafras, fraxini, semen persoliatæ, plantaginis, nux moschata, mumia, sperma ceti, sanguis draconis, sarcocolla, flores sulphuris, oleum terebinthinæ, tartari foetidum, balsama omnia quasi, de Peru, de Capaiwa, vulnerarium Mindereri, sulphuris ad extra; essentia traumatica Rosincii, N. O. hyperici, catechu, symphyti, mumia; extractum agrimonix, hyperici, plantaginis, scabiosa huc faciunt.

Horum agendi modum quod spectat, facile is enitescit, si attendamus & materiam hanc dictorum, & quæ in vulneribus accidant. Cum enim per vulnera quæcunque partes lædantur, ut liquores vitales easdem minus vegetare, ibidem recipi & remitti queant, continuo vigore; Hinc consolidantia & traumatica hæc sunt, quæcunque eosdem liquores, sanguinem & serum ad id aptant, ut & ipsi partis clima non destituant, alias communi vita priuandum, & ita conseruetur tono suo, ut defectus refaciri omnis, hiatus suppleri, & facta successiua appositione, couniri diuisa possint, facta demum plenaria per callum, vel cicatricem obsignatione.

Hinc ex dicta diuisione balsamica sulphurea respiciunt potissimum sanguinem, seu partes eius oleosas, balsamicas, calorem innatum roborant & fouent, gluten carnum iuuant & necessarium suggerunt; alcalina vero serum inchorescens corrigunt, eiusque & vappescientiam prohibent. Mtraque putredini resistunt, sanguinem in ordinem redigunt, tonum ac balsamum conseruant. Hinc & insignis eorum vsus apparet in ichore vlcerum & vulnerum seroso, *Stied. Wasser* vbi sola conueniunt & potissimum partis calorem roborantia.

Hinc & speciatim vsibus illis præstandis præsto sunt, quæ desiderantur vel concurrunt circa vulnerum curationem, ut coindicantia; quatenus simul quædam illorum sunt quoq; styptica, laxitatem pororum concentrantia, exemplo plantaginis nuc. mosch. ylmæ, alchimil. agrim. vinc. peruinc. sanic. &c. ut miam

niam & alia taceamus; quædam sunt deterforia & mundificatiua, vt vitriolica, venerea &c. fauiei, ichori, purrilagini debita; quædam resoluunt, in apostematibus internis variis, & sanguine extravasato, a casu ab alto aliisque casibus vtilia; vt cerefolium, bellis, millefolium, lapides cancrorum, mumia, sperma ceti, essentia traumatica nostra &c.

Inter hæc traumatica exempli loco inferuire possunt potiones vulnerariæ communiter dictæ, τραυματοπόνησις, Wund-Träncke. Vsum horum celebrant recentiores, respectu antiquorum, Chirurghi, tum empirici, tum dogmatici, *Guido, Vigo, Paræus, Fallopius, Tagaulius, Job, Andr. à Cruce, Aquæpendens, Fernellius* & alii. Sic speciatim *Guido* eas in vlcibus antiquis, fistulosis & cancrofis, nec non in sanguine congelato, in partibus internis, ac sanie concreta in pectore, itemque in herniis exhibet. *Paræus l. 8. c. 28.* obseruasse se scribit, naturam huiusmodi potionibus adiutam mira non raro in cariosorum ossium correctione, in vlcum consolidatione, in fracturum ossium ferruminatione, in neruorum vnionis restitutione fecisse. Adde & infixorum telorum expulsionem inferuire, quod ipsi obseruauimus. Studiosus globulo plumbeo in pede læsus, cum citra grauiorem noxam eximi hic non posset, ab infuso traumatico per aliquot dies sentiebat manifestam ab intra protrusionem, vt leuissima manu extraheretur. Imo & ad vulnera externarum partium & profundiora vsum horum extendunt, ipsumque etiam externum ad vsum, licet tunc non tam potiones, quam fodus audire debeant, siquidem traumatica cum vino decocta tum vulnera capitis, tum alia curant.

Vt ut vero vnanimi fere consensu autores chirurgici potiones seu decocta vulneraria commendent; eas tamen *Baldwinus Ronssens Epist. 66. p. 226.* reiicit atque contemnit; (1.) quod Hippocrates nullam earum faciat mentionem, (2.) quod externis vulneribus externa tantum competant glutinantia, cum distantiora sint, quam vt eo dictæ potiones penetrare valeant; (3.) quod denique pro vulneratarum partium varietate traumatica etiam remedia varianda sint, non vnum potionis genus in-

discr.

discriminatum omnibus adhibendum. Vnde concedit solum, in vlceribus gulae, ventriculi & intestinorum ea exhiberi posse, & laesae gula atque ventriculo per os assumenda decocta talia: intestinis autem affectis, per anum iniicienda esse, verum in aliarum partium vuneribus nihil vtilitatis afferre sibi persuadet.

Infirmiora sane haec argumenta sunt, quam vt euincant aliquid. Neque enim (1.) sequitur, si Hippocrates nullam facit mentionem potionum vulnerariarum, ergo non sunt adhibenda; cum notum sit, multa pristinis seculis incognita fuisse, quae posterioribus innotuere, longo vsu & experientia; vt taceamus plura fuisse ipsis in vsu, quae posteris non aequae nota sunt. (2.) Falsa est hypothesis, externis externa tantum competere tum alia, tum traumatica. Saepe in praxi occurrunt, qui ob sanguinem acrem scorbuticum vulnera, etiam leuia, longa & minus curabilia sentiunt. Traumatica vero & suo loco faciunt ad intemperatum sanguinem alterandum, vitiosum depurandum, concretum dissoluendum, putredinem inhibendam, & vt character, balsamicus consolidatiuus eidem inducatur; quo facto ipsa postmodum curatio eo felicius & facilius succedit, cum sanguis & serum futurae suppuratiuae & non vitiosae sit materia. Quare, licet potiones vulnerariae non sua substantia & corpore ad vulnera & vlcera pertingant, atque ita immediate prodesse queant, eo tamen virtute sua penetrant, & mediante sanguine, cuius curam gerunt, plurimum conducunt.

Notandum tamen est, potiones vulnerarias in vsum potissimum tractas, quod non nisi simplicior preparatio illis seculis innotuerit, esse tamen & illam satis hodiernum, selectioribus prostantibus, vsitatam, modo cautela adhibeantur, quae omnes innituntur aquositati & cruditati coniunctae, ne inde vel pars affecta inprimis, quae sicciora amat, vel ventriculus laedantur.

Quemadmodum autem certum est & constans fidumque assertum, vulneraria pro interno vsu ad externam curationem plurimum prodesse, quo nomine expertissimam deprehendimus essentiam traumaticam, in *Tr. de terra Japonica Hagendornii* descriptam,

scriptam, vt lapides cancrorum vel solos cum successu vsurpatos
faceamus; Ita alterum illud certum quoque est, traumatica,
varianda esse pro ratione affectuum & effectuum. Illorum ra-
tione, quod variet contusio ab vlcere, vtraque a vulnere sim-
plici, a fractura, quin vulnus a vulnere, vlcus ab vlcere distat.
Variant ratione locorum affectorum; variant ratione materia
ipsius dictorum traumaticorum.

Hinc traumatica alia sunt generalia, alia specialia, tum sim-
plicia, tum inter se nupta, vnde selectu opus est. Sic v. g. in
vulneribus capitis vsitatissima præ reliquis est betonica, vnde &
emplastrum de betonica vnice tunc expetitur; scabiosa, vero-
nica, symphytum, bugula, veronica, pulmone magis fauent, vni-
de in pthisi optima, & alias quoque pectoralia cum traumaticis
vt v. g. elixir pect. & de cum essentia traumatica mixtum; agri-
monia magis hepate affecto & renibus, v. g. in mixtu cruento
& gonorrhœa etiam virulenta, laudem meretur, quo casu opti-
ma sunt traumatica illa decocta.

Hæc in genere tum de traumaticis ipsis, tum de vsu inter-
no dicta sunt. Eiusdem commatis vero sunt & sarcotica,
glutinantia & epulotica, de quibus quædam seorsim dicenda
veniunt, quatenus effectum specialem præstant, & gradum qua-
si tum dicunt, tum æmulantur, quem natura successiue in con-
solidatione occupata exprimit, vnde nec ipsa nisi gradu inter se
differunt.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT IX.

De

Sarcoticis.

ΣΑΡΚΟΤΙΚΟΝ, seu *carne generans* illud est, quod deficien-
tem carnem in vlcere vel vulnere cauo progignit, ipsum-
que cauum carne implet, idque solum mediate & per accidens,
quatenus impedimenta, quæ naturam in producenda carne re-
tardare possunt, tollunt. Cum enim carnem generare solius
naturæ opus sit, proprie loquendo nullum medicamentum sar-
coti-